

จากเมืองคอน...

เมืองตานี....

ถึงเมืองไทรฯ

ดิเรก พรตตะเสน

สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงแม้บาง
ระยะ หัวเมืองมลายูจะแข็งข้อกระด้าง-
กระเดื่อง ต้องยกกำลังเข้าปราบปราม
ปรามกัน ก็ปรากฏว่า คงเป็นเมืองขึ้น
กรุงศรีอยุธยาตลอดมาจนกระทั่งกรุง-
ศรีอยุธยาเสียแก่พม่าอันเป็นการสิ้น
ยุคกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2310 ในรัช-
สมัยพระเจ้าเอกทัศ นครศรีธรรมราช
จึงประกาศตนเป็นอิสระ ไทรบุรี กลัน-
ตัน ตรังกานู และปัตตานี ก็ตั้งตัวเป็น
อิสระไม่ขึ้นแก่ใครด้วย แม้อีกหลัง
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเรียกทัพมายึด
เมืองนครศรีธรรมราชกลับไปขึ้นกรุง
ธนบุรีแล้ว หัวเมืองมลายูก็ยังประกาศ
ตัวเป็นอิสระ และคงเป็นอิสระอยู่ตลอด
สมัยกรุงธนบุรี

36 รุสมิแอด

จนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ประ-
มา พ.ศ.2328 พม่ายกกองทัพเข้าตีไทย
เก้าทัพ ทัพหนึ่งเคลื่อนกำลังเลียบทะเล
อันดามันไปตีถลางภูเก็ต อีกทัพหนึ่ง
ตะลุยลงไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ทางริมฝั่ง
ทะเลอ่าวไทยจนถึงนครศรีธรรมราช
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-
มหาราช ทรงรับสั่งให้กรมพระราชวัง-
บวรมหาดสูรสีหนาทยกทัพหลวงจาก
กรุงเทพฯ ขับไล่พม่าลงมาจากใต้ และ
ในโอกาสเดียวกันก็ทรงตั้งได้เมืองปัตตานี
ข้างไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู เลย
เกรงพระบรมเชษานุภาพจัดเครื่องบรร-
ณาการเข้าถวายขออ่อนน้อมแต่โดยดี
เป็นอันว่า หัวเมืองมลายูเหล่านี้กลับเป็น
ประเทศราชของไทยอีกตั้งแต่บัดนั้น

และทางเมืองหลวงก็ได้มอบหมายให้
นครศรีธรรมราชมีอำนาจเต็มในการ
ควบคุมบังคับบัญชาหัวเมืองมลายูทั้ง
หมด

พ.ศ.2334 ปัตตานีก่อการกบฏ
ยกกำลังขึ้นมาตีสงขลาและพัทลุง สมัย
นั้นตลาดและศูนย์ราชการการปกครอง
เมืองพัทลุงยังตั้งอยู่ที่ลำปำ ฝั่งทะเลสาบ
ตรงกันข้ามกับระโนดของสงขลา มีเพลง
ร้องเรือบทหนึ่งของจังหวัดพัทลุง กล่าว
ถึงเหตุการณ์ที่แขกปัตตานียกกำลังเข้า
โจมตีเผาตลาดลำปำเมืองพัทลุงว่า

“ลำปำเหอ

แต่ก่อนเขาว่าหนูก
ต่อมาต้องทุกข์

วัดไทยในนครพนมปัจจุบัน

ไฟเหาะหมั้นลูกขึ้นกลางเมือง

หมู่พวกเสนาหา

พวกแขกหมั้นฆ่าเสียตายเปลือง

ไฟเฟ้อหมั้นลูกขึ้นกลางเมือง

ตายเปลืองทั้งล่า... ป้าเหอ...

แม้ไม่บอกวันเวลาเกิดเหตุ ข้อความก็บอกชัดว่าพวกมุสลิมบุกเข้าเผาเมืองและฆ่าฟันกองกำลังรักษาเมืองตลอดจนชาวเมืองล้มตายลงเป็นอันมาก เมื่อกองกำลังทางนครศรีธรรมราชบุกลงมาขับไล่มุสลิมหัวเมืองมลายูแตกออกไปและบูรณะลำปำขึ้นใหม่ภายหลังเมื่อเหตุการณ์ทุกอย่างสงบเรียบร้อยลง ลำปำก็เป็นเพียงตำบลหนึ่งของอำเภอปากพูนเท่านั้น สำหรับตัวเมืองตั้งศูนย์ว่าคารปกครองเลื่อนไปตั้งอยู่ที่บ้านวังเนียง ตำบลกุหาสวรรค์ ก็อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุงปัจจุบัน

ศึกกบฏปัตตานีครั้งนั้น พระยานครศรีธรรมราช (พิศ) กับพระยาสงขลา (บุญฮุย) สมทบกำลังกันตีทัพปัตตานีแตกพ่ายถอยไป และทัพพระยาสงขลาเคลื่อนกำลังตามติดลงมาชิดเมืองปัตตานีได้ ความดีความชอบของสงขลาครั้งนั้น ทำให้สงขลาเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ในความควบคุมบังคับบัญชาของนครศรีธรรมราชเมืองหนึ่ง ได้แยกตัวไปขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และได้รับมอบอำนาจให้ควบคุมบังคับบัญชา ปัตตานี กลันตัน และตรังกานู โดยเด็ดขาดด้วย

สำหรับปัตตานี มีพระบรมราชโองการให้แยกออกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย 7 เมืองด้วยกัน ต่างเมืองต่างมีเจ้าปกครองไม่ขึ้นแก่กัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มุสลิมพวกนี้กุมกำลังกันคิดก่อความวุ่นวายขึ้นอีกต่อไป เมืองดังกล่าวคือ

ปัตตานี หนองจิก (บอเมง) สายบุรี ยะ-
หริ่ง ยะลา รามันท์ และระแงะ ส่วน
ไทรบุรี คงให้เมืองนครศรีธรรมราช
บังคับบัญชาตามเดิม

ถึง พ.ศ. 2354 ไทรบุรีแข็งข้อขึ้น
มาบ้าง เจ้าพระยานครศรีธรรมราช
(น้อย) ต้องยกกำลังลงมาปราบ เมื่อยึด
เมืองได้สำเร็จก็เทครัวคนเมืองไทรบุรีไป
เมืองนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก
การเทครัวครั้งนี้ติดครัวช่างหล่อโลหะ
ทองแดงทองเหลืองไปด้วยหลายครัว-
เรือน เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)
จัดให้ครอบครัวช่างหล่อเหล่านี้สร้าง
บ้านเรือนตั้งหลักแหล่งที่หลังวัดพระ
บรมธาตุ เรียกกันว่า บ้านสวนมะพร้าว
ซึ่งเป็นที่ดินวัดพระบรมธาตุ แบ่งเขตให้
เป็นสำนักชี แต่ครัวร้างไปแล้ว ครอบครัว
มุสลิมเหล่านี้สืบลูกหลานและมีมือใน
ทางหล่อภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วย
ทองแดงทองเหลืองมาจนถึงเวลานี้ และ
หลายครอบครัวที่เดิยเข้าฝึกฝนจนชำนาญ
เงินถมทองสีลปเอกลักษณะเดิมของ
นครศรีธรรมราชจนมีฝีมือดีเยี่ยมกว่า
ช่างชาวเมืองบางกน

ในยุคสมัยเดียวกันชาวไทยมุสลิม
ในจังหวัดปัตตานีซึ่งสืบทอดฝีมือทาง
หล่อภาชนะเครื่องใช้ด้วยทองแดง ทอง-
เหลืองจากช่างฝีมือชาวอาหรับพร้อม ๆ
กับชาวเมืองไทร ได้พัฒนาฝีมือการปั้น
แบบหล่ออุปกรณ์นมคนไทยพุทธขึ้นตาม
ลำดับ และถ่ายทอดความรู้ไปมาหากันกับ
ชาวอิสลามบ้านสวนมะพร้าวหลังวัด
พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชอยู่เสมอ

ครัวมุสลิมเมืองไทรที่ไม่มีฝีมือ
ทางช่างหล่อ ส่วนหนึ่งเจ้าพระยานคร-
ศรีธรรมราช (พิศ) จัดให้ไปอยู่ในที่ดิน
วัดร้างที่ได้ซื้อบ้านตลาดแขกปัจจุบัน
และอีกส่วนหนึ่งให้ไปอยู่ตำบลนาเคียน

สืบลูกสืบหลานจนเป็นหมู่บ้านใหญ่อยู่จนถึงปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงเครื่องใช้ทองเหลืองทองแดง ก็ใครจะเล่าถึงวิวัฒนาการการผลิตของช่างมุสลิมท้องถิ่นปัตตานีและนครศรีธรรมราชซึ่งน่าสนใจกันเสียก่อน...ก่อนจะผ่านไปเรื่องอื่น

ดังได้กล่าวแล้วตอนต้น ว่าช่างหล่อทองเหลืองทองแดงมุสลิมบ้านสวนมะพร้าว นครศรีธรรมราชได้พยายามพัฒนาฝีมือผลิตเครื่องใช้ต่าง ๆ คล้อยตามรสนิยมของคนพื้นเมืองตลอดเวลา และติดต่อแลกเปลี่ยนฝีมือรวมทั้งผลิตภัณฑ์ทองเหลืองทองแดงกับช่างมุสลิมด้วยกันทางจังหวัดปัตตานี ซึ่งก็พัฒนาฝีมือตนเองอยู่เสมอเช่นเดียวกัน โดยใช้ปากพ่อง ทำเรือหางฝั่งทะเลอ่าวไทยเป็นศูนย์กลางติดต่อไปมาหากัน แลกเปลี่ยนขายและสละกันต่อกัน ส่งผลิตภัณฑ์ทองเหลืองทองแดง...ออกและรับเข้าแลกเปลี่ยนกันให้ชาวพื้นเมืองปัตตานีและนครศรีธรรมราชได้ซื้อหาไปใช้โดยไม่ต้องข้ามแผ่นดินไปถึงฝั่งทะเลอันดามัน เหมือนชาวจังหวัดพัทลุง ซึ่งปรากฏความเพลงร้องเรือได้จากจังหวัดพัทลุง บทหนึ่งว่า

“ไปตรึงเหอ

น้องสั่งสักคำพ่อคือว่าวาด

ซื้อหลุมซื้อถาด

ซื้อโลกกับแม่ขัน

ยังสิ่งหนึ่งเล่าพ่อใจดี

ซื้อหัวฝักน้องสักเล่มกัน

ซื้อร่มกันสั้น

ฝักน้องสักคันเดียว...เหอ”

เพลงร้องเรือบทนี้น่าจะใช้เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า ครึ่งในอดีตเป็นเมืองท่าสำคัญของไทยทางฝั่งทะเลอันดามัน เมืองท่าแห่งนี้คับคั่งด้วยสินค้านานาชนิดจากต่างประเทศโดยเฉพาะ

หลุม โลก ถาด และแม่ขัน ภาชนะหล่อและกลึงแต่งจากโลหะทองเหลืองทองแดงซึ่งผลิตจากอาหรับ อูร์สนิมยกคนไทย

“หลุม” คือ ภาชนะรูปกลมทรงเตี้ย มีฝาครอบ มีหู ภายในมีถาดขอบสูงรองเป็นชั้น ๆ ทางใต้ใช้ใส่ข้าว กับข้าว และของหวานไปถวายพระท่านองเดียว กับปิ่นโต ภาคกลางเรียกตะลุ่ม แต่ตะลุ่มของภาคกลางมีสองชนิด คือ ชนิดทำด้วยทองแดงใช้งานท่านองเดียวกับของภาคใต้ ชื่อจากต่างประเทศเหมือนกัน และอีกชนิดหนึ่งทำด้วยเหล็กหรือสังกะสีสำหรับใช้หนึ่ง ส่วนมากจะทำโดยคนไทยในประเทศ

“โลก” คือ ถาดขอบแผ่เชิงสูงคล้ายพาน ภาคเหนือนิยมทำขึ้นใช้เองด้วยไม้ ภาคใต้ใช้ชนิดทำด้วยทองแดงที่อาหรับส่งเข้ามาขาย แต่โลกของทางภาคใต้ไม่นิยมใช้จัดสำหรับกับข้าวเหมือนภาคเหนือ หากใช้ใส่ของ เช่น ไครจี๊วประดับประดาไว้วัดท่านองเดียวกับพานแว่นฟ้า

“แม่ขัน” คือ ขันทองแดงผสมเงินขนาดใหญ่ ขนาดเล็กเรียก “ขันลงหิน” ผลิตขึ้นโดยวิธีกลึงแต่ง แดงง่าย

สำหรับทางฝั่งทะเลอ่าวไทย ภายหลังเมื่อชาวมุสลิมไทรบุรีและปัตตานีรับทอดฝีมือไว้แล้ว และส่วนหนึ่งไปอยู่ที่นครศรีธรรมราช ใช้ปากพ่องเป็นศูนย์กลางติดต่อกับช่างหล่อปัตตานี แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ต่อกันนั้น ในบรรดาผลิตภัณฑ์ทองเหลืองทองแดงที่ส่งจากปัตตานีไปนครศรีธรรมราช มีของใช้จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของคนภาคใต้ผู้ชอบรับประทานหมากชนิดหนึ่ง คือ ตะบันหมากรูปกระบอกปากผ่ายท่ายรวบ คนภาคใต้เรียกกันทั่วไปว่า “บอখন” ที่ได้ผลิต

กันขึ้นในลักษณะกระบอกปากผ่ายท่ายรวบ ก็เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการใช้ตามขั้นตอนดังนี้ เมื่อได้กระบอกขมมา ต้องเหลาเกลาแต่งแผ่นไม้เป็นรูปแผ่นกลมและต้องพอดีกับขนาดใส่ลงรองกระชับกันแผ่นหนึ่ง

ใส่หมากใส่พุดป้ายปูนพร้อมสมุนไพรอื่น ๆ ตามรสนิยม เช่น สีสียดกานพลูลงในกระบอกขม ใช้เหล็กตะบันซึ่งทางใต้เรียก “ด้ามขม” สอดปากกระแทกหมากพุดกับแผ่นไม้จนแหลกละเอียดตามต้องการ ความรวบของกันกระบอกขมจะช่วยปะทะแผ่นไม้ไม่ให้หลุดเคลื่อนลงทางกัน และสะดวกรวดเร็วเมื่อใช้ด้ามขมดันแผ่นไม้ทางกันให้ออกทางปาก พาเอาหมากที่ตะบันแหลกแล้วพร้อมจะใช้รับประทานออกมาด้วย แผ่นไม้ส่วนนี้จึงได้ชื่อว่า “ด้ามขม”

อนึ่ง การทิ่มด้วยของแหลมไม่ว่าจะเป็นไม้หรือเหล็กโดยวิธีสอดลงทิ่มในกระบอก คนภาคใต้ว่า “ขม” เหตุนี้เองคนภาคใต้จึงขนานนามเครื่องใช้ตะบันหมากแบบนี้ว่า “บอখন” ดังกล่าวตอนต้น แต่ส่วนมากจะกร่อนลงเรียกเพียง “ขม” คำเดียว

มีบางท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตอนเหนือไปจนถึงจังหวัดชุมพรเรียกขมแปลกออกไปว่า “ไม้ทิ่มขล่อง” ดังปรากฏสำนวนชาวบ้านพูดล้อเลียนกันว่า

“เข้าไปในว้อง หยิบไม้ทิ่มขล่องให้พ่อทูลูก...”

“ว้อง” โดยทั่วไปคนภาคใต้ใช้ในความหมายว่า เป็นโพรงลึกเข้าไป แต่ตามสำนวนนี้หมายถึง ห้อง

ขมหรือตะบันหมากลักษณะนี้น่าเชื่อว่า ช่างหล่อทองเหลืองทองแดงชาวมุสลิมปัตตานีเป็นผู้ออกแบบผลิตขึ้น

ก่อน แล้วส่งไปขายที่นครศรีธรรมราช และที่อื่นจนแพร่หลาย แต่มีเพียง “บอชยน” เท่านั้น ส่วนประกอบอย่างอื่น เช่น แผ่นไม้รองกันที่เรียกว่า “คันชยน” เหล็กแหลมที่ปุมกลมรับอุ้งมือสำหรับค้ำบันที่เรียกกันว่า “ค้ำชยน” ผู้ซื้อไปใช้ต้องทำกันเอง ภายหลังช่างมุสลิมทางนครศรีธรรมราชได้แบบอย่างผลิตขึ้นเอง ไม่ต้องซื้อหาจากปัตตานีอีก

ชยนทองแดงแบบปากผายท้ายรวบ มีคันรองที่ผลิตขึ้นใช้กันมีหลายขนาดพอจะแบ่งออกตามลักษณะการใช้งานได้เป็นสองชนิด คือ ชยนใช้งานประจำที่ และ “ชยนคอน” ขนาดยาวเกือบเท่าไม้เท้าสำหรับใช้ก่อนทอสังการะขณะเดินทางไกล และเมื่อจำเป็นจะใช้ต่างไม้เท้าใช้ต่างอาวุธประจำตัวก็ได้ด้วย

ทางจังหวัดอื่นจะอย่างไรไม่ทราบได้ สำหรับที่นครศรีธรรมราช ก่อนกระบอกชยนทองแดงแบบปากผายกันรวบและมีคันจะแพร่หลายเข้าไป มีการผลิตบอชยนด้วยโลหะขึ้นใช้แพร่หลายอยู่ก่อนแล้ว โลหะที่ใช้...ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดาใช้เหล็ก ถ้าเป็นเจ้านายก็ใช้เงินที่ใช้เงินก็ประดิษฐ์แข่งบารมีกันด้วยการถมเงินถมทองบอชยนและที่รับอุ้งมือจับตะบัน เรียกกันว่า “หัวค้ำชยน” ซึ่งเกยทำด้วยแก่นไม้หรือดาไม้มีลายงดงามงาช้าง กรามช้าง และเขาสัตว์ ก็หันมาหุ้มเงิน ถมเงินถมทองด้วย แม้ภาชนะใส่หมากพลูปูนยาและดลับใส่สิ่งปนปรุ้งเพิ่มรสต่าง ๆ ก็พลอยทำด้วยเงิน ถมเงินถมทองอวดความมั่งคั่งกัน

รูปแบบของกระบอกชยนที่นครศรีธรรมราชทำขึ้นใช้กันอยู่ก่อนตามกล่าวนี้ เป็นกระบอกปิดท้ายแบบสั้น ๆ คือ ใช้โลหะชนิดเดียวหล่อเป็นกระบอกปิดกันไปในตัว ท้ายและปากเท่ากัน เมื่อชยนหมากเหล็ก ต้องใช้ค้ำชยนเชี้ย

ลวกขึ้นทางปาก ซึ่งเป็นเรื่องลำบาก หลักทุกลเสียเวลา จึงได้เรียกชยนชนิดนี้กันตามภาษาชาวบ้านว่า “ชยนลวก” บ้าง “ชยนเชี้ย” บ้าง สุดแล้วแต่ท้องถิ่นนิยม ภายหลังเมื่อชยนปากผายท้ายรวบหล่อด้วยทองแดง มีคันรองกันให้คันขึ้นคันลงได้แพร่หลายเข้ามา ซึ่งนิยมกันว่าถ้ามีเครื่องประกอบครบถ้วนก็เหมาะสมในการใช้ตะบันหมากด้วยประการทั้งปวงก็เกิดมีสำนวนคล้องจองกล่าวถึงชยนแบบนี้ สำนวนหนึ่งว่า

“ชยนเชี้ย เมียไม่ขอ ไม้ถ่อลอยน้ำ”

ใช้เป็นคติเตือนใจว่า ของสามอย่างนี้เป็นของที่ไม่ควรมีใช้ การใช้ชยนเชี้ยเสียเวลาทุลักทุเลโดยไม่จำเป็น เมียไม่ขอ คือ หนีตามกันมา หรืออยู่กันโดยไม่ถูกต้องตามประเพณี สังคมย่อมินทาสาปแช่ง ไม้ถ่อลอยน้ำ เป็นไม้ถ่อชำรุดที่เจ้าของทิ้งให้ลอยไปตามน้ำ จะเก็บมาใช้ค้ำเรือต่อเรือ มักเป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุ

อีกสำนวนหนึ่งว่า

“ชยนลวก พร้าสักค้ำม”

“ชยนลวก” ก็คือ “ชยนเชี้ย”

“พร้าสักค้ำม” คือ ค้ำมพร้าซึ่งส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่ เมื่อเกิดแตกชำรุดขึ้นมาใช้หว่ายถักร้อยรัด ท้องถื่นเรียก “สัก” หากใช้เหียงฟาดฟันงานหนัก ใบพร้าอาจหลุดกระเด็นเป็นอันตรายต่อผู้ใช้และผู้อื่นที่อยู่ใกล้เคียงได้ มีเหมือนกันที่เมื่อใช้ไม้ไผ่ค้ำมพร้าเสร็จ ก็ใช้หว่ายสักพันเป็นลวดลายต่าง ๆ เพื่อให้ดูสวยงามน่าจับนำใช้ แต่พร้าสักค้ำมชนิดนี้ควรจะเป็น “พร้าโอ” สำหรับถือแสดงความโอ้อวดอวดกัน หรือถือป้องกันตัว หากนำมาใช้งานหนักก็เกิดอันตรายได้เหมือนกัน เพราะส่วนของค้ำมถูกซ่อนอยู่ภายในหว่ายสัก จะเกิด

ปรแตกชำรุดขึ้นเมื่อไหร่ไม่อาจสังเกตเห็นได้

ต่อมาเมื่อมีชยนแบบปากผายท้ายรวบใช้กันแพร่หลาย ชยนของใคร “คัน” เกิดแตกชำรุดเจ้าของหาแผ่นไม้ที่เหมาะสมมาทำคันชยนใหม่ยังไม่ได้หรือ...ก็เกยหาซื้อเกยทำ แยกไปไกรมาเห็นเข้าก็จะถูกเปรียบเทียบว่าจน จนถึงขนาดเศษไม้ทำคันชยนอันเล็กนิดเดียวก็ไม่มีแล้วมีผู้เกลาร้อนลงเป็นสำนวนสั้น ๆ ใช้เปรียบเทียบประชดทั้งคนเกยจกร้านและคนยากจนจริง ๆ ว่า

“จนเหมือนชยนไม้-คัน”

ที่อวดมั่งอวดมีพิเรนทำชยนด้วยทองคำ นครศรีธรรมราชก็มีเรื่องเล่าอีกเกร็ดอยู่จนถึงเวลานี้เรื่องหนึ่งว่า

หัวหน้ากองจับช้างใช้ราชการเมืองนครศรีธรรมราช สมัยรัชกาลที่ 4 รัตนโกสินทร์ท่านหนึ่ง บรรดาศักดิ์ “ขุนพรหมคชศึก” ตั้งนิเวศสถานอยู่ที่บ้านเขาพระพุทธรบาท อำเภอเชียรใหญ่ หรือเมืองพิเชียรของครั้งกระนั้น ขุนพรหมคชศึกผู้นี้ทำชยนด้วยทองคำหนักถึง 80 บาท ขึ้นใช้ชยนหมาก โดยชยนแบบปากผายท้ายรวบสำหรับใช้เดินทางด้วย เพราะเป็นระยะภายหลังชยนของปัตตานีแพร่หลายเข้ามาถึงนครศรีธรรมราชแล้ว สมัยนั้นโจรผู้ร้ายมี...แต่เป็นโจรที่ยังเลือกที่รักมักที่ชังและถือสัจจะไม่โหดเหี้ยมไร้น้ำใจเหมือนปัจจุบัน จึงนอกจากท่านขุนจะใช้ชยนทองคำของท่าน ชนหมากอยู่กับบ้านอย่างเปิดเผยแล้ว ท่านขุนมักจะคอนชยนทองคำติดตัวไปไหนมาไหนด้วยเสมอ แม้ในยามเข้าป่ากำกับคอกช้าง ชาวบ้านเคยเปล่งนามบรรดาศักดิ์ “ขุนพรหมคชศึก” ของท่าน พวกนี้เรียกเสียใหม่ว่า “ขุนพรหมชยนทอง”

ท่าน “ขุนพรหมชยนทอง” ผู้นี้

มีลูก 3 คน เมื่อท่านขุนถึงแก่กรรม ผู้จัดการมรดกต้องเลือกขนทองคำออกเป็น 3 ทอนซึ่งน้ำหนักให้ได้เท่ากันแล้วแบ่งให้ลูกไปคนละทอน

ที่กล่าวว่าย ขนแบบปากผายท้ายรวบและใช้ “ตัน” ช่างหล่อทองแดงชาวมุสลิมปัตตานีออกแบบผลิตขึ้นนั้น มีกลอน मुखปาฐะของชาวหัวไทร นครศรีธรรมราชบทหนึ่งว่า

“ขนสนิทพิศวาสนิราศหาย
เจ้าสุดสายห่างตนไปหนไหน
ไว้ชีวิตจะเคลื่อนที่ผิดที่ไป
คงมีไกรหีบพรากไปจากกาย
เคยเป็นเพื่อนเดินทางไม่ห่างมือ
จะหาซื้อถึงตานีจึงมีขาย
ได้รูกษาพักผ่อนนอนสบาย
ทำผู้ร้ายย่องเบาลักเอาขน
ดึกเสียบบเพียบสังคเสียดตัวร้อง
เย็นเสียวเสียวสของแสบขม
ชกภูษามาคลุมนอนกรนขม
พอหลับกรนมือคลาย...ผู้ร้ายพา ฯ”

मुखปาฐะบทนี้ มีคำถิ่นที่น่าสนใจ อยู่ 3 คำ คือ

“เพียบ” หมายถึง เยียบ

“เสียบ” ประจักษ์ขึ้นจาก “เยียบ” เพื่อให้ฟังไพเราะเสนาะหู ทำนองเดียวกับที่กวีทางส่วนกลางแปลงเป็น “เยียบ”

“เสียว” คำนี้แปลงจาก “สียว” หรือ “สียว” แปลงเพื่อใช้สัมผัสในและเล่นอักษร

มีเรื่องเล่าประกอบกลอน मुखปาฐะบทนี้ว่า ผู้เฒ่าชาวเขาพังไกร หัวไทรของเมืองนครศรีธรรมราชท่านหนึ่งซื้อไค้ไม่ปรากฏ วัลหุ่มบวชเรียนครองวัดอยู่ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช จะเป็นวัดใด ก็ไม่ทราบอีกเหมือนกัน พอสอบเปรียญได้สามประโยคก็สึกทาลาเพศก็กลับไปครองเรือนอยู่ที่บ้านเดิม

ต่อมาผู้เฒ่ามีลูกชายคนหนึ่ง เมื่อลูกชายโตเป็นหนุ่มก็ส่งไปบวชเรียนสำนักวัดเดียวกันกับผู้เป็นพ่อ ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช ครั้นลูกชายจากไปหลายปีไม่ได้ข่าวคราวก็คิดถึง...ออกเดินทางจากบ้านไปเยี่ยมเยียน

สมัยนั้นการเดินทางจากเขาพังไกรไปเมืองนครศรีธรรมราชต้องเดินเท้าบุกป่าข้ามเขาและฝ่าทุ่ง จนข้ามกลองปากผนังตรงบ้านเกาะเกด แล้วจึงจะจับเส้นทางเล็ก ๆ บนสันทรายแนวเดียวกับหาดทรายแก้ว เดินทางต่อไปทางทิศเหนือได้สะดวกถึงเมืองนครศรีธรรมราช

การเดินทางครั้งนั้นของท่านผู้เฒ่า บังเกิดตกค้างลงเสียก่อน เวลานั้นกล่าวกันว่ากำแพงเมืองนครศรีธรรมราชยังบริบูรณ์ มีการปิดประตูเมืองยามค่ำและเปิดประตูเมืองเช้าตรู่วันรุ่งขึ้น มียามเฝ้าประตูอย่างเข้มงวดกวดขัน ผู้เฒ่าจึงต้องหยุดพักนอนที่ป่าโปร่งสัมฤทธิ์ชัย ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้สร้างศาลาที่เรียกกันว่า “ศาลามีชัย” และได้กลายเป็นข้อค้างใจในเวลาต่อมา

ป่าโปร่งสัมฤทธิ์ชัยก่อนข้างเปลี่ยว มีบ้านเรือนผู้คนบ้างก็ตั้งห่างออกไป ผู้เฒ่าพักนอนบนลานทรายขาวสะอาดได้ร่มไม้สูงใหญ่ต้นหนึ่ง และหลับสนิทจนกระทั่งเช้าตรู่วันรุ่งขึ้นเมื่อผู้เฒ่าตื่นขึ้นมา ก็พบว่า “ขนคอน” ของตนซึ่งวางไว้ข้าง ๆ ตัว หายไปเสียแล้วข้าง ๆ ที่พักนอน มีต้นไม้ร้อยถูกคนตัดลอกเอาเปลือกไปใช้งานต้นหนึ่ง เนื้อไม้ล่อนขาวโพลน ท่านผู้เฒ่าจึงหยิบถ่านไฟซึ่งกระจัดกระจายอยู่ใกล้ ๆ กองไฟดับแล้วกองหนึ่งขึ้นเขียนกลอนบทนี้ไว้ที่แกนไม้ล่อนขาวต้นนั้น แล้วเดินทางเข้าเมืองไปหาลูกชาย

ต่อมาพลตระเวนออกไปพบ

กลอนบทนี้เข้าก็คัดลอกจำสืบกันมาและออกสืบหาจับตัวคนขโมยขนได้พร้อมขนของกลาง และนำขนอันนั้นไปคืนให้ผู้เฒ่า

วรรค “จะหาซื้อถึงตานีจึงมีขาย” นี้เองยืนยันว่า นครศรีธรรมราชขณะนั้นยังไม่มีขนทองเหลืองแบบปากผายท้ายรวบใช้แพร่หลาย ต้องไปซื้อหรือสั่งซื้อจากปัตตานีมาใช้

กลอน मुखปาฐะบทนี้ไม่อาจยืนยันสมัยได้ แต่ก็อาจจะประมาณได้ว่า น่าจะเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กรุงรัตนโกสินทร์ระหว่าง พ.ศ.2352 ถึงพ.ศ.2367 ซึ่งภาวะบ้านเมืองยุ่งเหยิงด้วยสงครามพม่าและหัวเมืองมลายู กำแพงและป้อมปราการเมืองนครศรีธรรมราชที่ชำรุดถูกซ่อมแซมขึ้นใหม่จนมั่นคงและเปิดปิดประตูเมืองตามเวลา มียามเฝ้าอย่างเข้มงวดกวดขัน เมื่อนั้นระยะเดียวกันนั้นคือประมาณ พ.ศ.2354 ทางนครศรีธรรมราชเทครัวช่างมุสลิมไปไว้ที่นครศรีช่างมุสลิมชุดนี้ที่เพิ่งรับแบบขนหล่อด้วยทองเหลืองปากผายท้ายรวบจากปัตตานีไปผลิตกันขึ้น

ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้หล่อด้วยทองแดงทองเหลืองโดยช่างมุสลิมที่มีใช้แพร่หลายทั่วภาคใต้ซึ่งควรจะกล่าวในที่นี้ยังมีอีกอย่างหนึ่งคือ “กระบอกรีดเส้นขนมจีน” ที่เรียกกันสั้น ๆ ตามสำนวนและสำเนียงคนภาคใต้ว่า “บอกลมจีน”

ขนมจีน คือ แป้งสุก รีดเป็นเส้นไทยเราได้แบบอย่างจากมอญ ซึ่งเขาเรียกของเขาว่า “คนอมจีน” คำ “คนอม” ของมอญ ไทยรับมาใช้เป็น “ขนม” อยู่ก่อนแล้ว เมื่อไทยรับแบบอย่างแป้งสุกรีดเป็นเส้นมาก็เลยเรียกเป็นขนมไปด้วยแล้วทอดคำ “จีน” ของมอญซึ่งหัวสั้น

ให้ยาวออกไปเป็น “จีน” โดยเข้าใจว่า เส้นแบ่งสุกนี้มาจากจีนเหมือนเส้นวัน เส้นหมี่ที่มีอยู่ที่ทั่วไปในเมืองไทย

ไม่มีหลักฐานที่ชี้ชัดว่า “คนอมจีน” จากมอญแพร่หลายเข้ามาเป็น “ขนม-จีน” ในไทยทางส่วนไหนของประเทศ ก่อน แต่ทางภาคใต้ โดยเฉพาะนครศรีธรรมราช น่าเชื่อว่าจะแพร่หลายเข้ามาอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เพราะปรากฏว่าขุนนางข้าราชการจากกรุงสะเทินมอญเดิม จากกรุงมะริด เมาะตะมะ ทะวาย ตะนาวศรี มาเป็นใหญ่เป็นโตในเมืองนครศรีธรรมราชหลายคน ตลอดจนชาวบ้านมอญธรรมดาสามัญก็อพยพมาตั้งหลักแหล่งในนครศรีธรรมราชหลายกลุ่มหลายพวก ถ้านับยุค ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ยุคนครศรีธรรมราชมีกษัตริย์พระนาม “พญาศรีธรรมโศกราช” ปกครองเป็นใหญ่เรื่องอำนาจในแหลมสุวรรณทวีป ไน้มาที่เดียว

การรีดเส้นขนมจีนแต่เดิมนั้น ใช้แป้งข้าวเจ้าลวกน้ำร้อนให้สุกใส่ลงในกะลามาพร้าวเจาะรูกันขนาดเส้นขนมจีนอย่างที่เห็นกันอยู่ แล้วใช้กะลาอีกอันหนึ่งขนาดเล็กกว่า เอาทางกันใส่ซ้อนลงไปเหนือแป้ง ใช้มีดกดให้แป้งทะลักเป็นเส้นลงทางรูที่เจาะไว้ หยดลงไปในกะทะน้ำร้อน เพื่อลวกให้สุกทั่วถึงอีกครั้งหนึ่ง และเหนียวจับกันเป็นเส้นไม่ขาดง่าย บางเจ้าผู้ทำทอดไม้แผ่นหนา เจาะรูกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากับรัศมีของกลุ่มรูกันกะทะที่เจาะไว้ ขวางกะทะต้มน้ำร้อน ให้รูแผ่นไม้ที่เจาะไว้ อยู่ตรงจุดศูนย์กลางของกะทะพอดี เมื่อตั้งกะลาลงบนช่องกลมของแผ่นไม้ใส่แป้งสุก และวางกะลาใบเล็กลงไปแล้วก็ขึ้นขึ้นข้างๆ กะทะ ใช้สากตีแป้งซ้อมสากกดกะลาใบบนลงไปอัดแป้งสุกให้

ทะลักออกไปเป็นเส้น

ต่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 2 รัตนโกสินทร์ ช่วงหล่อทองแดงทองเหลือง ขวามุสลิมบ้านสวนมะพร้าว หลังวัดพระบรมธาตุ เห็นเข้าก็ออกแบบเป็นกระบอกรีดเส้นขนมจีนหล่อด้วยทองแดง สอดกระชับรูแผ่นไม้ที่ทอดขวางเหนือกะทะน้ำร้อน มีแป้นทับแป้ง ใช้แท่งเกลียวตัวผู้หมุนเกลียวตัวเมียที่สอดขวางปากกระบอกให้ก่อแป้นทับแป้งทะลักเป็นเส้นลงในกะทะน้ำร้อน โดยสอดไม้ขีดในวงแหวนหัวแท่งเกลียวตัวผู้ แล้วเดินวนรอบกะทะแบบหมุนเกลียว เส้นแป้งที่ทะลักลงกะทะน้ำร้อน ทางกันกระบอก จะจับกันเป็นเส้นยาวต่อเนื่องไม่ขาดสาย เมื่อลวกสุกจับขมวดเป็นลูก วางในชั่งตวงๆ รองกันด้วยใบไม้ ดูสวยงามน่ารับประทานมาก

กระบอกรีดเส้นขนมจีนทองเหลืองแบบนี้ใช้ได้สะดวกและเบาแรงกว่าแบบเก่าที่ใช้กะลาเป็นอันมาก เสนอขายกันแพร่หลายจนการรีดเส้นขนมจีนด้วยกะลามาพร้าวหายไป

แบบหล่อกระบอกรีดเส้นขนมจีนของนครศรีธรรมราชแพร่หลายมาถึงช่วงหล่อปัตตานีด้วย และทราบว่าได้มีการขายส่งออกไปนิยมกันในหมู่ชาวมุสลิมต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย ชาวสุมาตรา สิงคโปร์ พม่า ลังกา และในชาวดิอาระเบียด้วย

ปัจจุบัน กระบอกรีดเส้นขนมจีนทองแดง ซึ่งมีมาตรฐานอย่างเล็กจุแป้งสุกได้ 1 ลิตร ไปจนถึงอย่างสูง 5 ลิตรลดน้อยถอยความนิยมลง เพราะมีการประดิษฐ์กระบอกรีดใช้พลังไฟฟ้า รีดได้ครั้งละมาก ๆ ขึ้นใช้แพร่หลาย แม้กระบอกรีดเส้นขนมจีนพลังไฟฟ้าชนิดนี้จะได้เส้นขาดเป็นผง ไม่ต่อเนื่องกันเป็นเส้นให้จับขมวดได้ก็ไม่ถนัดเท่าแล้ว

เพราะการขายเส้นใช้วิธีชั่งน้ำหนักขาย ไม่นับขมวดขายเหมือนสมัยก่อน เวลารับประทานก็ต้องใช้ช้อนส้อมให้ขาดย่อยเป็นเส้นสั้น ๆ อยู่แล้ว เพื่อสะดวกกับใช้ช้อนตักส่งเข้าปาก

ขอมวกไปกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อให้ต่อเนื่องกับที่กล่าวแล้วตอนต้นต่อไป

ถึง พ.ศ.2364 ไทรบุรีเอาใจออกห่างอีกครั้งหนึ่ง โดยไปคบคิดกับพม่าให้ส่งกองทัพลงมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ เจ้าพระยาณรงค์ศรีธรรมราช (น้อย) สิบทราบ ยกกำลังไปยึดเมืองไทรตัดกำลังได้ทันท่วงที

พร้อมกันนั้น หัวเมืองปักษ์ใต้ทางฝั่งทะเลตะวันตกก็ได้รับคำสั่งให้เตรียมกำลังกันรับศึกพม่า ซึ่งมีข่าวว่าจะยกมาทางเรือตามค่านัดหมายของเมือง-ไทร

ปรานบุรี หรือที่บางแห่งเรียกเมืองปราน ซึ่งก็คือท่าเสม็ด หรือชะอวด ปัจจุบัน ได้รับคำสั่งให้ยกกำลังไปตั้งขัดตาทัพที่ทุ่งค่าย วังพิชัย ที่วัง และกะปาง เหตุนี้เองชื่อบ้านนามตำบลที่เรียกกันอยู่จนถึงเวลานี้ ดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงมีความหมายไปในทาง ตั้งค่ายตั้งที่พักเจ้านายผู้เป็นหัวหน้า ตั้งหอสูงคอยเหตุฝ่าเส้นทางในครั้งกระนั้น

ข้างตรง ก็เลือกที่ว่าการเมืองและชุมชนจากปากแม่น้ำกันดังมาตั้งที่ควานธานีลึกเข้ามาทางตะวันออก คือเมืองตรังปัจจุบัน มีการเกณฑ์ชายฉกรรจ์จากพัทลุงและนครศรีธรรมราชไปสร้างเมืองที่ควานธานี และทำนาสะสมเสบียงที่บ้านนาป่าไทร มีเพลงร้องเรือสะท้อนเหตุการณ์ครั้งนั้นบทหนึ่งว่า

“นาหัวแห
นาหัวป่าไทรไม้ใช้แค่
ไกลพ่อไกลแม่

โกลธยาตีวงศ์พงศา
ถูกเกณฑ์ไปควนธานี
ก็ปีพี่หอได้กลับมา
โกลธยาตีวงศ์พงศา
ได้ยากแล้วหนาทูลหัวน้อง...เหอ

“นาหว่า คือ นาหั้น ต้องแบ่งผล
ได้กันระหว่างผู้ทำกับเจ้าของ ฝ่ายละก
ส่วนแล้วแต่จะตกลงกัน นาหว่าในเพลง
ร้องเรือบทนี้ หมายถึง นาหลวงหรือนา
เสียบของเมืองตรง ที่ได้เรียก นาหว่า
ก็เพราะมีข้อตกลงต้องแบ่งส่วนได้ให้ผู้
ทำด้วย ชายฉกรรจ์ที่ถูกเกณฑ์ไปสร้าง
เมืองหรือทำนาเสียบทำนองนี้ ต้องจาก
บ้านเกิดเมืองนอนไปเป็นเวลานาน ยิ่งถ้า
กำลังคนขาดแคลน เช่น ในยามมีข้าวศึก
ซึ่งต้องแบ่งกำลังคนกันตามความจำเป็น
ดังครั้งนี้ด้วยแล้ว กว่าจะได้กลับมา
เกิดเมืองนอนก็นานนับปี ชายฉกรรจ์
บางคนมีเมียมีลูก แม้เมียผู้อยู่หลังจะทำ
มาหากิน เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงลูกได้ ก็ยอม
ว่าเหว่รันทศ ดังเพลงร้องเรือบทนี้จาก
จังหวัดพัทลุงบทหนึ่งว่า

“พี่ร่วมห้องเหอ
เข้ามาบอกน้องว่าไปตรง
ถ้านเงินทองของน้องยัง
ไม่ให้ร้อยชั่งไปตกโกล
สายเตียงเคยตากผ้า
แมงมุมจิมชักโย
ไม่ให้ร้อยชั่งไปตกโกล
ต่อไดได้กลับมาเหอ”

เพลงร้องเรือบทนี้แสดงให้เห็นว่า
การเกณฑ์งานหลวงทุกอย่าง ถ้ามีเงินเสีย
ค่าธรรมเนียมนั้นตามอัตรากำหนด
ก็จะมีบัตรคุ้มกัน ได้รับการยกเว้น
เช่นเดียวกับการเกณฑ์สักเลขไพร่หลวง
“สายเตียง” คือ ราวตากผ้า
ก่อนมีลวดเหล็กแพรหลายเข้ามาให้ซื้อใช้
เป็นหาวยาลัดต้นเล็กและยาว โดยธรรม-
ชาติเหมาะกับการทำราวตากผ้า ชาวบ้าน
42 รุสมิแล

สมัยก่อนนิยมเข้าป่าหาตัดกันมาใช้ผูก
เป็นราวตากผ้าทั้งในบ้านและนอกบ้าน
จึงได้เรียกว่า “หาวยเตียง”

แต่ละ เมื่อบ้านขาดผู้ชาย ซึ่งตาม
กิจวัตรปกติต้องผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าออก
นอกบ้านและกลับเข้าบ้าน ต้องพาดต้อง
ดึงผ้าที่สายเตียงทุกวัน เมื่อสายเตียงไม่
ถูกใช้งาน หรือใช้น้อยลงก็เท่ากับเปิด
โอกาสให้แมงมุมชักใยคักอาหารของมัน
ได้สะดวกสบาย

ถึง พ.ศ.2374 ญาตีวงศ์ของพระ-
ยาไทรบุรีรับพุ่งชิงกันเป็นใหญ่และแข็ง
เมือง เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย)
ยกทัพไปปราบและยึดเมืองได้ แต่ขณะที่
ทัพนครศรีธรรมราชกำลังจัดแจงเมือง
ไทรบุรีให้สงบเรียบร้อยอยู่นั้นเอง หัว-
เมืองปัตตานี 7 หัวเมืองในความควบคุม
บังคับบัญชาของสงขลา ก็ก่อความวุ่น-
วายขึ้น ยกกำลังออกโจมตีหมู่บ้านตำบล
ต่าง ๆ ที่ไม่ยอมเข้าด้วยเกิดระส่ำระสาย
ทั่วไป สงขลาเมืองบังคับบัญชาไม่สา-
มารถจะระงับให้สงบลงได้

สลัดเกาะยาวผู้สนับสนุนให้เมือง
ไทรบุรีแข็งเมือง ถือเอาโอกาสที่เมือง
ปัตตานีกำลังวุ่นวาย และทัพเมืองนคร-
ศรีธรรมราชต้องตรึงกำลังรักษาความ
สงบเรียบร้อยอยู่ในเมืองไทรบุรีกำลังขึ้น
บกบุกมาทางสตูล ซึ่งขณะนั้นยังเป็นส่วน
หนึ่งของเมืองไทรและข้ามทิวเขาหลวง
เข้าสู่พัทลุง เผาตลาดบ้านเนียงและชิง
สมบัติข้าวของชาวเมือง ตอนเกิดเหตุ
ชายฉกรรจ์ในเมืองลุงถูกเกณฑ์ไปเมือง
ไทรบุรีแทบหมดตัว เหลือกำลังเพียง
ส่วนน้อยรักษาเมืองพัทลุงอยู่ จึงไม่
สามารถจะต่อต้านมุสลิมเกาะยาวได้
ถูกรุมฆ่าฟันล้มตายและหนีกระจัด-
กระจายเข้าป่าพร้อมกับชาวเมือง มีเพลง
ร้องเรือบทนี้จากจังหวัดพัทลุงอีกบทหนึ่ง
กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี่ว่า

“วันเย็นเหอ
แลเห็นยอดไฟขึ้นควันหมุ้ง
ไฟไหม้เมืองลุง
พายุ้งเสียแล้วพ้อแก้มเกลื่อน
วันเย็นลงไรไร
เหลียวหน้าหาใครพอเป็นเพื่อน
พายุ้งเสียแล้วพ้อแก้มเกลื่อน
หน้าไม่เป็นเพื่อนสักคนเดียว...เหอ”
“หมุ้ง” เป็นคำถิ่นใต้ แปลว่า
หนาแน่น มากมาย รวมกลุ่ม กละกลุ้ม-
โหมง

เล่ากันว่า ในวันสลัดเกาะยาวบุก
เผาตลาดบ้านเนียง เมืองพัทลุง อันเป็น
เหตุกระตุ้นหัน ไม่มีใครรู้เนื้อรู้ตัวมา
ก่อนนั้น ชาวบ้านนอกเมืองหลายคน
เดินทางเข้าเมืองเพื่อซื้อหาเครื่องอุปโภค-
บริโภคและพักค้างในเมืองตามเคยปฏิบัติ
มา พอใกล้ตลาดก็เห็นควันไฟโหมงขึ้น
ท้องฟ้า ชั้นแรกทุกคนคิดเพียงว่า คงเกิด
ไฟไหม้ตลาดบ้านเนียงอย่างธรรมดา แต่
เมื่อเดินทางเห็นคนโศกหัวนุงโศกหัวร้อง
ใส่เสื้อบ้าง ไม่ใส่เสื้อบ้าง มือถือหอก
ถือดาบขวักไขว่และล้วนแปดกหน้า
ชาวตลาดที่เคยรู้จักคุ้นหน้ากันมาก่อน
ไม่เห็นเลยสักคนเดียว จึงนึกรู้ว่าแขก
เผาเมือง พวกนี้หลบหนีเด็ดลอดกลับมา
ต่อมามีผู้ร้องกรอกร้องเรือบทนี้ขึ้นร้อง
กล่อมเด็กแพรหลายไปทั่วเมืองลุง

เหตุการณ์ที่ชาวมุสลิมหัวเมือง
ภาคใต้ก่อขึ้นครั้งนี้ ร้อนถึงทาง
ส่วนกลางต้องยกทัพหลวงออกมา
ปราบปราม ความละเอียดปรากฏใน
จดหมายเหตุมสมบัตินี้ แต่จดหมายเหตุ
ฉบับที่กล่าวนี้ ส่วนมากจะเป็นเรื่องข่าว
ศึกที่ทางส่วนกลางรับจากสาส์นกราบ-
บังคมทูลโดยตรง และรับจากชาวบ้าน
ภาคใต้ที่ไม่ถูกเกณฑ์ให้เข้าทัพจับศึกไป
กรุงเทพฯ ด้วยกิจส่วนตัว ซึ่งขุนนาง
ผู้ใกล้ชิดพระยุคลบาทต้องเก็บไปไต่-

ตรงเลือกเฟ้นเรื่องควรไม่ควรเสียชั้น
หนึ่งก่อนจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูล
ดังนั้นเงื่อนงำข้อเท็จจริง น่าจะมีตก-
หล่นอยู่อีกมากมาย ไม่มีใครบันทึกไว้
จึงกลายเป็นตำนานหรือเรื่องบอกเล่า
ควรจะต้องสืบค้นกันต่อไป...

การสงครามระหว่างนครศรี-
ธรรมราชกับเมืองปัตตานี เมืองไทรบุรี
จากวรรณกรรมมุขปาฐะของชาวเมือง
นครฯ ได้บอกไว้ในเพลงกล่อมเด็กจำ-
นวนหลายบท เช่น ชายฉกรรจ์ที่ถูก
เกณฑ์ไปรบหัวเมืองมลายูในยุคหนึ่ง คง
จะมีครั้งหนึ่งคราวใดถูกเกณฑ์ไปใน
ระยะที่ท้องถิ่นย่างเข้าสู่ฤดูฝน ดังมี
เพลงบทหนึ่งว่า

“ไปรบเหอ

ช่วยหลบหลังคาให้น้องก่อน
ฝนเหม็นรั้งลงตามกลอน
ผ้าผ่อนน้องเปียกเสียวหมดลิ้น
เงยแลบนหลังคา
ฝนพรัดสาดมาไหลรินริน
ผ้าผ่อนน้องเปียกเสียวหมดลิ้น
นั่งกินแต่น้ำตา...เหอ”

เพลงร้องเรือบทนี้ บางบทขึ้นต้น
“ไปป่าเหอ ไปกั่วป่า (ตะกั่วป่า) เหอ”
บางบทเป็น “ไปดรงเหอ...” เมื่อสอบ-
ถามผู้เจนจัดทางฉันทลักษณ์ ท่านก็ว่า
เป็นบทที่ถูกดัดทั้งนั้น ไปรบ รบสัมผัสด
กับ หลบ ไปป่า ไปตะกั่วป่า ป่า สัมผัส
กับคา ไปดรง ดรง สัมผัสกับหลัง ที่ใช้
คำต่างกันไป เพราะผู้ร้องร้องดัดแปลง
เข้าหาเหตุที่เกิดในถิ่นของผู้ร้อง ก็คง
เป็นเช่นเดียวกับผู้บรรยายที่ยกเอาบท
มีคำ “ไปรบ” มาใช้ก็เพื่ออ้างเข้าหาเหตุ
รบเมืองไทร รบเมืองตานี นั่นเอง

สมัยโบราณ การหาวัสดุและแรง-
งานสร้างบ้านสร้างเรือนสำหรับอาศัย
ครองชีวิตคู่ผู้ตัวเมีย นับตั้งแต่แรก
สร้างเป็นเรือนหอนจนถึงวาระต้องซ่อม-

แซมหรือสร้างใหม่ ถือเป็นหน้าที่ของ
ผู้ชาย แม้ในยามแก่เฒ่าก็ไม่ท้ายอด-
ทองกระบอกยอดเพชร อาจจะใช้ลูก
หลานได้ แต่ก็ต้องเป็นลูกหลานผู้ชาย
โดยเฉพาะการซ่อมแซมหลังคา ซึ่งบ้าน
เรือนสมัยนั้นนิยมมุงด้วยใบจากเย็บร้อย
เป็นตับ ก็จากน้ำและจากสาгу มักมี
ชำรุดเรื้อรัง ต้องซ่อมแซมกันทุกฤดูฝน
ผู้ซ่อมหลังคาต้องขึ้นไปซ่อมในที่สูง
โบราณห้ามเด็ดขาดไม่ให้ผู้หญิงทำ ว่า
กันว่าบ้านเรือนจะไม่เป็นมงคล ผู้ชายอยู่
อาศัยทำมาหากินไม่บังเกิด มักเจ็บมักไข้
เมื่อผู้ต้องไปทพหน้าฝน หลังคาบ้าน
ยามนั้นทะลุปรุโปร่ง น้ำฝนหยดหลังลง
ในบ้านทุกครั้งทีฝนตก สาวผู้ภรรยาจึง
ตัดพ้อขอร้องสามีให้ซ่อมหลังคาบ้าน
เสียก่อนจะไปเข้าทัพ

“หลบ” เป็นคำถิ่น ใช้กับหลังคา
หมายถึง การหลบดับจากซ่อมบิตรีว

“กลอน” ถิ่นใต้ใช้ หมายถึง ไม้
นาบรับผนังที่เรียกกันว่าคร่าว และไม้
รับวัสดุมุงหลังคาคือไม้รับดับจากของ
เพลงร้องเรือบทนี้

“ฝนพรัด” คือ ฝนพัดพายุ มรสุม
ตะวันตก

หนุ่มสาวปัจจุบันหลายคนคิดว่า
การที่โบราณห้ามผู้หญิงขึ้นมุงหรือซ่อม
หลังคาในที่สูงคงมีไว้เพราะเหตุทำให้
เสื่อมปลงหมดความเป็นมงคลอะไร
ดอก น่าจะเป็นเพราะผู้หญิงในสมัยนั้น
มุงผ้าถุงไม่มีกางเกงในใช้มากกว่า ยาม
สรีระมีกิจประจำเดือน ก็ต้องใช้ผ้าร้าย
คาดเดี้ยวขึ้นไปอยู่ในที่สูง ก็คงจะเกิด
โลงโงงให้ใครต่อใครเห็นสิ่งที่ไม่ควรให้
เห็น ผิดกับสมัยนี้ ซึ่งมีเครื่องนุ่งห่ม
หลากหลายแบบและหลายชั้นปกปิด
กระชับมิดชิด จึงมีผู้หญิงรับจ้างเป็นลูก-
มือช่างสร้างบ้านสร้างตึก และสร้างอะไร
ต่อมื่ออะไรในที่สูง ๆ ตลอดจนนั่งยาน

เหาะเหินดินอากาศข้ามหัวคนเป็น
เมือง ๆ ไม่เห็นมีอะไร เสื่อมเลย

บางสาวรู้สึกนึกคิดได้ว่า การที่
ผู้ต้องไปทัพ เป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะ
ต้องช่วยบ้านเมือง ก็อวยพรให้ไปดี
ไปรบด้วยความมั่นใจไม่ต้องห่วงใยคน
ข้างหลัง แต่ก็ไปวายรำพึงตัดพ้อ...

“เชษฐาเหอ

ลงนาว่าไปเข้าทัพ
น้องนอนไม่หลับ
ห่วงที่ไปทัพรบตานี
เชิญไปเถิดที่ไป
ข้างหลังตั้งใจเถิดใจดี
ห่วงที่ไปทัพรบตานี
ก็ปีได้กลับ...เหอ”

บางสาวได้แต่นั่งเหม่อ ไม่พูดไม่
รำพัน แต่หน้าตาเศร้าหมอง น้ำตาไหล-
พรากจนเพื่อนบ้านสงสารช่วยรำพันให้
แทน

“นางนกเหอ

นางนกขาไกร
ตัวผู้ไปเมืองไทร
ตัวเมียร้องไห้หน้าสงสาร
เคยเกาะราวจับคู่
ร่วมรังกินอยู่กันมานาน
ตัวเมียร้องไห้หน้าสงสาร
เพื่อนบ้านพลอยเสียใจ...เหอ”

ข้างลูกสาววัยประสปีประสา ทุก
ครั้งที่ต้องทำหน้าที่กล่อมน้องให้นอน
ก็รำพันปลอบน้องพลาถอวยพรให้พอ
พลาถ

“น้องนอนเหอ

น้องนอนให้หลับ
พ่อไปขัดดาทัพ
อยู่ที่เมืองตานี
ขอให้พ่อมีชัย
ขอพ่อจงไปได้ดี
พ่อไปทัพเมืองตานี
ไม่ก็ปีพ่อกลับมา...เหอ”

ส่วนเด็กผู้ชายวัยซุกซน ซึ่งน่าจะเป็นเด็กในครอบครัวที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ได้ยื่นแล้วขานกันถึงทัพเรือเมืองนครศรีธรรมราชกับทัพเรือมุสลิมตะลุมบอนกันที่น่านน้ำปากแม่น้ำกลันตัน ก็คิดฮึกเหิมอยากจะรบบ้างตามประสาเด็ก บางทีอาจชวนเพื่อน ๆ มาเล่นตีต่าง ว่ารบกันแบบพระเอกกับโจรก็ได้ จึงมีผู้เก็บเอาพฤติกรรมนั้นมาร้อยกรองเป็นเพลงร้องเรื่องว่า

“นางแม่เหอ

ขอตามลูกลักบาท

เอาไปซื้อเรือมาด

รบกับเรือกะหลันตัน

เรือใหญ่มีแล้วตั้งห้าร้อย

เรือน้อยมีแล้วตั้งห้าพัน

รบกับเรือกะหลันตัน

ฆ่ากันช่องเลใหญ่...เหอ”

อีกบทหนึ่ง ได้จากพัทลุง เป็นเรื่องเมียสาวรำพึงถึงผัวหนุ่มที่ต้องเกณฑ์ไปรบไพร่ ตัดพ้อและกำชับกำชาผัวว่าเมื่อออกไปไกลก็ขอให้รำลึกนึกถึงเมียผู้อยู่หลัง อย่าไปโผล่เหลวไหลโดยไม่มีนึกถึงเมียซึ่งอยู่ในวัยกำดัด เตือดกำดัดเล่นเล่นกำลังเสีย

“รบไพร่เหอ

ทุ่มเมียไว้กับใครนะพี่เจ้า

ไปแล้วรีบมาแล้ว

อย่าเฝ้าโลให้นานนัก

รั้วไร้กัทำค้ำ

ควายจึเข้ามาลักกินผัก

อย่าเฝ้าโลให้นานนัก

ผักล่าหาเครืออื่น...เหอ”

“โล” เป็นคำถิ่น กร่อนมาจาก “ลาโล” แปลว่า หลงลืม ชักช้า โอ้อ้อ มลายูก็มีใช้ แต่ของเขาแยกเป็นสองคำปรากฏตามปทานุกรมไทย-มลายู ฉบับเดียวกันกับที่อ้างถึงข้างต้นว่า “Lain” แปลว่าเป็นอื่น อื่น ๆ อีกคำหนึ่งว่า

“Lalai” แปลว่า เผลอเรอเลินเล่อ หลับใน “ล่า” ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ทอดตัวไป ผักล่า คือ ผักพันธุ้เป็นเถาถิ่นใต้ว่า “ย่าน” ทอดยอดไปยึดพันสิ่งที่อยู่ใกล้ บางถิ่นก็ใช้ “ละ”

“เครือ” ภาษากลางแปลว่า เถา ต้นไม้ประเภทเลื้อยพัน แต่ในภาษาถิ่น หมายถึง กิ่งไม้หรือร้านสูงที่ปักแต่งให้พืชผักประเภทเถาเลื้อยพันขึ้นเจริญเติบโต

ความหมายโดยนัยของเพลงร้องเรือบทนี้ว่า หญิงสาวที่ผัวร้างไปนาน ๆ ก็เหมือนไร่พืชผักที่ไม่มีรั้ว เมื่อเจ้าของไม่มีเวลาเอาใจใส่คอยดูแล วัชพุ่มอาจเถิดลอดเข้าไปกินได้ หรือจะเปรียบหญิงสาวที่ผัวร้างไปนาน ๆ เป็นพืชผัก ลำต้นเป็นเถาถึเปรียบได้ ถ้าไม่มีกิ่งไม้หรือร้านให้มันเกาะทอดยอดขึ้นเจริญเติบโตอยู่ใกล้ ๆ มันก็จะทอดยอดหาสิ่งอื่นถัดไปเพื่อยึดพันจนได้ เพราะเป็นธรรมชาติของพืชย่าน พืชเถาชนิดนี้

พอมเมียสาวผู้ถูกผัวหนุ่มทอดทิ้งให้ว่าเหวอยู่แรมปี มีเรื่องแบบผักล่าหาเครืออื่น หรือวัชพุ่มบุกเข้ากินผักในไร่ที่ไม่มีรั้วกัน ก็ถูกเพื่อนบ้านตำหนิเปรียบเทียบเปรย...

“พรวัวเหอ

คือพรวัวรอกเงาะ

อีถ้านั้นเป็นเคราะห์

ถูกราหูเข้าเลี้ยง

ผัวไปรบไพร่

พุงใหญ่กับใครอีนือเกลี้ยง

ถูกราหูเข้าเลี้ยง

เป็นมือเป็นตีนหრა...เหอ”

ไม่ต้องอธิบายก็คงเข้าใจกัน...

วันผ่านวัน เดือนผ่านเดือนไป เป็นปี พวกผู้ชายที่ไปรบไพร่ ไปซัดดาทัพเมืองคานีก็ยังไม่มีความว่าจะได้กลับบ้านเกิดเมืองนอน ลูกเมียอยู่ข้างหลังก็

รำพึงรำพันว่า

“รบไพร่เหอ

ต่อไต่พ้อเลิกกลับมา

ดินไคงอกหญ้า

หลังคาขึ้นโคล

สายเตียงตากผ้า

แมงมุมกำมาชักใย

หลังคาขึ้นโคล

ต่อใจจึเลิกรบ...เหอ”

“ดินไค” คือ โคนบันได ในเพลงบทนี้หมายถึง พื้นดินบริเวณรองรับโคนบันได บางบทใช้ “หัวไค” ซึ่งก็น่าจะหมายถึง ปลายบันไดและพื้นบ้านปูฟากปูไม้แผ่นที่ปลายบันไดพาดพิงจึงเป็นไปไม่ได้ที่หญ้าจะงอกงามบนไม้ฟากไม้แผ่นเช่นนั้น บนพื้นดินสิ้นไคที่ขาดการเหยียบย่ำ ป่อยครั้งเหมือนเมื่อก่อนนั่นเอง เป็นโอกาสให้หญ้างอกงามขึ้นมา

“โคล” คือ ตะไคร้ พืชสีเขียวที่งอกติดอยู่กับต้นไม้หรือวัสดุต่าง ๆ ที่มีความชื้นสูง “หลังคาขึ้นโคล” นิยมใช้เป็นสำนวนเปรียบเทียบการปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปเป็นแรมปี หรือละเลยไม่เอาใจใส่เป็นเวลานาน

ในยุคเดียวกัน มีเรื่องเล่าสืบกันมาว่า ประตู่วังเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งขณะนั้นคือ บริเวณที่ตั้งศาลากลางจังหวัด โบสถ์ประดิษฐานพระพุทธรูปสิงห์ และศาลจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน มีต้นประตู่สูงใหญ่แผ่ร่มเงาขึ้นต้นอยู่ข้างประตูทางด้านซ้ายและด้านขวาข้างละต้น ถึงฤดูมีดอก สีเหลืองของดอกตัดสีเขียวของใบดูงามตาและส่งกลิ่นหอมตระหลบพื้นดินใต้โคนต้นกลิ่นอ่อนด้วยกลิ่นสีเหลืองที่โรยร่วงหล่นลงมา

ฟากทางเดินผ่านวังซึ่งปัจจุบันลาดยางกว้างออกไปเป็นถนนราชดำเนิน...ทางตะวันตกออกตรงกับประตูวังทางตะวันตก มีครอบครัวชาวมอญตั้งบ้าน

เรือนอาศัยอยู่ครอบครัวหนึ่ง เป็นที่
รู้ของชาวเมืองทั่วไปว่า เจ้าเมืองอุปลัมภ์
ก็ซื่ออย่างเอาใจใส่ เพราะครอบครัวนี้มี
ลูกสาววัยชบเผาะอยู่คนหนึ่ง รูปร่าง
อวบอ้วนสวยงามมาก จะชื่อ “ประดู่”
หรืออย่างไรก็ไม่ทราบแต่ชาวเมืองรู้จัก
เธอในนาม “ประดู่” กันทั้งนั้น และรู้ว่า
ท่านเจ้าเมืองหวังปองอยู่ แต่ยังไม่ถึงวัน
เหมาะและบังเอิญท่านต้องไปราชการ
ทัพที่สงขลาเสียก่อน ในขณะที่ท่านเจ้า
เมืองคิดราชการทัพอยู่ที่สงขลา ท่านได้
ข่าวว่า ลับหลังท่านมีหนุ่ม ๆ ทั้งนอก
วังและในวังของท่านเองที่ถวิลเตร็ดเตร่
หวังคอมได้เป็นจำนวนมาก ท่านรู้สึก
หึงหวงห่วงใย จึงมีตราไปกำชับคนสนิท
ในวังให้เอาใจใส่ดูแล อย่าให้หมดใจ-
ไรดอม อย่าให้ใครเด็ดดอกประดู่ของ
ท่านแซมชมอย่างกวาดขัน เลยเกิดมีเพลง
ร้องเรือขึ้นร้องล้อเลียนว่า...

“ต้นโดเหอ

ปลูกเป็นร่มโพธิ์อยู่หน้าวัง
ของท่านปลูกท่านฝัง
อย่าให้ชาววังเขาจอยดอก
ยามท่านไปสงขลา
กำให้คนถือตราเข้ามาบอก
อย่าให้ชาววังเขาจอยดอก
ต้นโดหน้าวังท่าน...เหอ”

หนุ่มชาววังที่ท่านกลัวที่สุด ว่าจะ
หักกิ่งดอกประดู่ของท่านไป ว่ากันว่าคือ
หลานหนุ่มของท่านเอง

“จอย” คือ สอย

ผู้เฒ่าผู้แก่ของตระกูล ณ นคร
เล่าให้ฟัง...และว่า นิทานเรื่องนี้ลงเอย
แบบ Happy ending สมดังใจท่าน

ขอผ่านไปถึงระยะที่เหตุการณ์
ทางหัวเมืองมลายูสงบเรียบร้อยลง มี
การเทครัวชาวมุสลิมไปอยู่สงขลา พัทลุง
และนครศรีธรรมราช ชายฉกรรจ์ที่ถูก

เกณฑ์ไปรบและโซคติไม่ถึงตายก็ได้กลับ
บ้านเกิดเมืองนอน บางคนอุดรรุ่งรุ่ม
แต่งตัวเป็นแขกกรีดกรายไปเยี่ยมเยียน
สาวที่เคยบอกรักสมัครใจกันอยู่ สาว
หมั้นได้ เมื่อสบโอกาสร้องเรือชาน้อง
ก็ผูกเพลงขึ้นก่อนขอ...
“พี่ชายเหอ

อย่าห่วงผ้าลายให้น้องแปลก
โปกผ้าเข็ดหน้าภาษาแขก
น้องแปลกกว่าชาวตาหนี่
ตัวน้องไม่หาญหัก
กล้วยอดรักก็บดลี
น้องแปลกกว่าชาวตาหนี่
แปลกหวาพี่คนเดิม...เหอ”

ฝ่ายสามผู้กลับจากเมืองไทรด้วย
อารมณ์ร่อนเพราะคิดถึงภรรยาอย่าง
หนักแน่นตามัว คิดอยู่ในใจตลอดเวลาว่า
ถึงบ้านจะกอดให้ตะโปกแบนที่เดียว
แต่พอถึงเมืองกอนก็พลันได้รับข่าวไม่สู้
ดีของภรรยา มีเสียงซุบซิบนินทาจาก
เพื่อนบ้านให้ข่าวว่า ตลอดเวลาที่ตนคิด
ราชการทัพอยู่ที่เมืองไทร ภรรยาต้อนรับ
ชายอื่นให้นอนบ้านอยู่บ่อย ๆ ก็ตัดสินใจ
เป็นโรเป็นกัน พอถึงบ้านก็จุดเมียมา
นั่งข้างแล้วตะคอกถาม เลิกซู้หรือ
เลิกถน บอกให้แน่...

“คือพี่ราวเหอ

คือพี่ราวทางลาก
เจ้าคู่ทุกขคู่ยาก
มานั่งนี้พี่ขอถาม
พี่ไปทัพรบไทร
ไทรว่าใครมานอนกับโฉมงาม
มานั่งนี้พี่ขอถาม
พี่กับซู้โฉมงามใจเอาไทร...เหอ”

“พี่ราวทางลาก” คือ ต้นมะพร้าว
ที่ทางใบของมันทอดโค้งปลายลงสู่โคน
ต้น ส่วนมากปลายใบจะถึงดิน เมื่อถูก
ลมพัดปลายใบก็แกว่งกวาดดินไปมา
เพลงร้องเรือบทนี้ บางบทใช้

“พี่ราวทางตาก” ท่านผู้รู้อธิบายว่า
พี่ราวทางตากก็คือมะพร้าวที่ทางใบ
ทอดโค้งลงสู่โคนต้นเช่นเดียวกัน
แต่ปลายทางใบจะลงถึงดินหรือไม่
สำคัญ ที่สำคัญคือ เหตุที่เรียกกัน
ว่าพี่ราวทางตาก ตามลักษณะดังนี้

โดยปกติมะพร้าวจะชันทางใบขึ้น
เสมอ จะโค้งบ้างเล็กน้อยก็ก่อนมาทาง
ปลายเท่านั้น แสงแดดจึงไม่มีโอกาสส่อง
เข้าถึงโคนทาง แต่เมื่อโค้งผายออกจน
ปลายทางย้อยลงไปหาโคน แสงแดดก็
จะส่องทางใบได้ทั่วถึง พี่ราวทางตาก
ก็คือมะพร้าวที่ทอดทางตากแดดใน
ลักษณะที่กล่าวนี้เอง

ฝ่ายเมียที่จงรักภักดีผัวโดยสัจย์
โดยซื่อ เห็นลูกเขาผัวเขากลับถึงบ้าน
แล้วเป็นส่วนมาก ส่วนผัวตนเองยังไม่
เห็นหน้า ก็รำพึงรำพันด้วยความบุนาญ
ใจ

“พี่ไปเหอ

เสร็จศึกแล้วใครไม่กลับมา
น้องอยู่หลังนั่งดี
แลยามถามหาพี่หน้าใบ
เศษหนึ่งหม่อว่าพี่มาบอก
เศษสองหม่อว่ามาเรือใหญ่
แลยามถามหาพี่หน้าใบ
ต่อใจจิมถึง...เหอ”

เมื่อครอบครัวไทยพุทธกับไทย
มุสลิมตั้งหลักแหล่งใกล้เคียงกันก็เกิด
การไปมาหาสู่ระหว่างไทยพุทธกับหมู่
มุสลิมจึงเกิดขึ้น...

“นางนกลปล้ำเหอ

เฝ้าขันอยู่แจแจ
ลูกไม่ฟังพ่อแม่
เอาดีได้สักแต่ไทร
เห็นแขกดีใจเอาแขก
เห็นไทยดีใจเอาไทย
เอาดีได้สักแต่ไทร
ลูกไม่ฟังพ่อแม่...เหอ”

บทนี้แสดงความห่วงใยของพ่อแม่
ชาวพุทธที่เห็นลูกสาวไม่ตัดสินใจให้
แน่นอน หนุ่มมุสลิมพะเน้า ลูกสาว
ต้อนรับขับสู้ หนุ่มพุทธพเน้อ ลูกสาวก็
ทำอ้อหรือหน้าเป็น ข้างเพื่อนบ้านเมื่อเห็น
สาวมีใจโลเล ก็ผูกเพลงขึ้นกระทบชำ
เติม

“ขึ้นเขาเหอ

ขึ้นตัดหวายเดาลักสองเส้น

ผูกเปลวเล่น

ไว้ข้างนอกข้างใน

เปลหนึ่งรับแขก

เปลหนึ่งรับไทย

เปลนอกเปลใน

เปลไหนได้แขกก่อน...เหอ”

“หวายเดา” เป็นชื่อในภาษาถิ่น
ของหยาขชนิดหนึ่ง ลำต้นเล็กและเหนียว
ทนแดดทนฝนกว่าหวายชนิดอื่น ถิ่นได้
นิยมใช้ขั้วขึ้นทำเชือกล่านัวล่านควาย
และผูกเปล นอกจากนี้ยังนิยมผ่าลอก
เอาผิวจักสานภาชนะต่าง ๆ สำหรับใช้
งานหนักด้วย ชื่อทางส่วนกลางหรือชื่อ
ทางพฤกษศาสตร์ของหยาขชนิดนี้จะ
เรียกอย่างไร ยังค้นไม่พบ

อนึ่ง เพราะนิยมใช้หยาขชนิดนี้
ทำเชือกผูกเปล และว่าสามารถไถวให้
โยนขึ้นลงซึ่งถิ่นใต้เรียกการไถวเปล
แบบนี้ว่า “กำโพน” และกร่อนลงเป็น
“โพน” ได้ทนทานแข็งแรงทนแดดทน
ฝน และทนการเสียดสีไม่ผุกร่อนสึก
ขาดง่ายดังกล่าวนั้นเอง บางถิ่นจึงเรียก
หยาขชนิดนี้ว่า หยาขกำโพน หยาขโพน
ไปด้วย ที่เรียกเพี้ยนเป็นหยาขกำพวน
หยาขพวนก็มีอีกในบางถิ่น

“เข” คือ ชี ที่ถิ่นใต้ว่า เขเปล ก็
หมายถึง นั่งเปล นั้นเอง

“เว” คือ ไถวไปมา หรือ โพน

ในกรณีสาวพุทธมีใจเอนเอียงไป
ทั้งทางหนุ่มพุทธและหนุ่มมุสลิม พบ

เห็นหนุ่มพุทธคลอเคลียสาวอื่นก็โกรธ
แสดงอาการทิ้งหวงดูปัดป้อง เห็น
หนุ่มมุสลิมพะเน้าพเน้อสาวใดก็สะบัด-
สะบั้งก้อนควัก เพื่อนบ้านเรือนเคียงเห็น
เช่นนั้นก็เก็บเอาไปผูกเป็นเพลงร้องเรือ
ร้องกระทบอีก...

“ฟ้าลั่นเหอ

ลั่นมาฮิงฮิง

ห้องบ้านนั้นโกรธซึ้ง

พาหิงเอาใครผู้

หิงแขกหรือหิงไทย

หิงหนุ่มบ้านไหนถ้าไม่รู้

พาหิงเอาใครผู้

บอกให้รู้มั่งเหอ...”

“ใครผู้” หมายถึง ใครก็ไม่รู้

หนุ่มพุทธที่ติดพันสาวมุสลิม
เวียนแล้วเวียนเล่าจนเวลาล่วงเป็นเดือน
เป็นปี สาวยังวางเฉย ไม่มีที่ทำทอด
สะพานให้ หนุ่มทนไม่ไหวก็ผูกเพลงร้อง
เรือขึ้นฝากแม่ ฝากพี่สาวน้องสาวให้ช่วย
ร้องตัดพ้อขอความรัก

“ขอลามเหอ

ขอลามน้องผมดัด

สุหร่ากับวัด

น้องอีหนัดเอาไหน

ตัวของน้องเป็นแขก

ตัวที่แปลกเป็นไทย

น้องอีหนัดเอาไหน

ตามใจน้องเลือก...เหอ”

“อี อี” บางแห่งก็ใช้ “จี” หมายถึง

ถึง จะ

“หนัด” กร่อนจาก ถนัด
เพลงบทนี้กล่าวถึงผมดัด ซึ่งเป็น
ศิลปะของการแต่งผมโดยใช้เคมีและความ
ร้อนที่เพ็งมีและนิยมกันขึ้นในเมืองไทย
เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง เพลงร้องเรือบทนี้จึง
น่าจะเป็นเพลงในยุคใหม่

ส่วนสาวมุสลิม ซึ่งใกล้ชิดกับ
ขนบธรรมเนียมไทยพุทธ เสียงพูดที่เลย

เหนือ ๆ เป็นแขกก็ชัดเจนเป็นเสียงคน
ท้องถิ่นชั้นแล้ว ร้องเรือแบบไทยพุทธ
เป็น และพอจะผูกเพลงร้องเรือแบบไทย
พุทธได้บ้าง หรือไม่...เพื่อนไทยพุทธก็
ช่วยแต่งให้...เมื่อหนุ่มไทยออกปากฝาก
รักฝากใครก็ปฏิเสธ

“พี่ชายเหอ

ชวนน้องให้กินไก่ตาย

น้องไม่กินง่าย ๆ

ต้องน้องไม่ใช่เป็นสาวไทย

น้องไม่กินแปลกแปลก

ตัวน้องถือแขกมาแต่ไหน

ตัวน้องไม่ใช่สาวไทย

ตายแล้วไม่ใครฝัง...เหอ”

“ไก่ตาย” ของเพลงร้องเรือบทนี้
หมายถึง ไก่ที่ถูกทำให้ตายโดยไม่ใช้
ฝีมือคนมุสลิมด้วยกัน ใช้ของมีคมเชือด
ข่วนคอรอบ ๆ พลาจรัลถึงบาปบุญ
คุณโทษที่จำเป็นต้องฆ่าเพราะต้องใช้
เป็นอาหาร ขอให้้อลละหือภัย

ชาวมุสลิมใด กินสัตว์ที่นิยมเป็น
อาหารทุกชนิด โดยไม่ผ่านการทำให้ตาย
โดยคนมุสลิม ตามกรรมวิธีของศาสนา
อิสลาม จะถูกประนามว่านอกกรีต

คำ “ไก่ตาย” เปรียบถึงสาว
มุสลิมที่บังอาจกิน ใ้อัพรรณอย่าง
ว่าของหนุ่มไทยด้วยถ้าใครกินจริง ๆ
ก็ต้องให้หนุ่มไทยตัดปลายทำพิธีฮุนด์
เจ้ารีตศาสนาอิสลามเสียก่อน ไม่เช่น
นั้นตายไปจะถูกทิ้งให้อูจาด ไม่มีมุสลิม
โดยอหามเข้าอุโบสถที่เคี้ยว

สาวมุสลิมบางคนรักหนุ่มพุทธ
ข้างหนุ่มพุทธก็พร้อมทั้งฐานะและพร้อม
ที่จะเข้ารับอิสลาม แต่พ่อแม่สาวดันไป
ยกให้โต๊ะหะยี แม่โต๊ะหะยีจะแก่แต่
ครวญ และแม่โต๊ะหะยีเฒ่าจะมีเมียแล้ว
ทว่าเมื่อแต่งสาวเข้าไปอีกหนึ่งยังไม่
เกินสี่ ก็ไม่ขัดต่ออิสลามบัญญัติ กลับ
ได้บุญเสียด้วยซ้ำ ถึงลูกสาวจะรักหนุ่ม

ไทย หม่อมไทยขอมเข้ร็คก็ไมยอมยกให้
มีเพลงร้องเรื่อกระทบกระทั่งถึงเรื่อง
นี้บทหนึ่งว่า

“ไปเหนือเหอ

ไปซื้อลูกเขื่อนายยาว

ใส่งานเหมะสาว

กับยี่เต่าชาวไพร

ไทยขอทำไม่รู้

กลัวถูกกินหมูแคงหน่อไม้

ยี่เต่าชาวไพร

ได้เมียสาวคราวหลาน...เหอ”

สาวพุทธที่ไม่พอใจหนุ่มมุสลิมผู้
มาป่วนเปี่ยนประจ้อประแจ้ทุกคราวที่สบ
โอกาส เช่น ขณะดำข้าวเมาเป็นลานบ้าน
กับเพื่อนบ้านไทยพุทธข้างเคียงและญาติ
พี่น้องในครอบครัวตามความในเพลง
ร้องเรื่อที่กล่าวถึง พ่อพ่อแม่ได้ให้ขึ้น
ไปกล่อมน้องเล็กบนเรือนได้โอกาสก็
กล่อมน้องเป็นบพด่าทอขึ้นทันที

“ตัดหัวเหอ

ตัดให้เหียนเหมือนไม้คั่วมา

เหวนแล้วเหวนเล่า

ไอ้บ่าวแขกหน้าผู้

ถ้าพ่อแม่หมิงเป็นไทย

กินหมูได้เหมือนกู

คงได้แต่งได้อยู่

กินหมูกินควายคั่ว...เหอ”

บทนี้ใช้คำหยาบคำทอแสดงออก
ถึงการตัดเยื่อใยโดยสิ้นเชิง คำคำที่มุ่ง
ไปถึงพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดตามธรรมเนียม
ไทย เมื่อไอ้บ่าวแขกยินดีจะเป็นไทยพุทธ
สมบูรณ์แบบก็ไม่กินหมูอยู่นั่นเอง เคย
เห็นตัวอย่างมาแล้วหลายคน จึงไม่ยอม
รับ

“เหียน” เป็นคำถิ่นใต้ แปลว่า กร่อน,
ลิก

“ไม้คั่วมา” หมายถึงไม้เถลา
เหลาปลายเป็นรูปใบพายเรื่อปากเปิด

นิยมทำด้วยไม้ไผ่ขนาดไม้ฟาก สำหรับ
ใช้คู่ยพริกเมล็ดข้าวเหนียวที่คั่วอยู่ใน
กะทะตั้งไฟ เพื่อให้ได้รับความร้อนทั่ว
กันโดยไม่ถูกเผาไหม้เป็นหย่อม ๆ เมื่อ
คั่วร้อน ได้ที่ก็ใช้ไม้ที่เหลาเกลาแต่งขึ้น
ใช้คู่ยเขี่ยคั่วเมล็ดข้าวเหนียว อาจจะเป็น
อันเดียวกับที่ก่ลั้งโซอยู่ หรืออันอื่นที่ทำ
สำรองไว้ สอดทะทะให้ลอดทั้งสองหู
ยกขึ้นเทเมล็ดข้าวเหนียวลงในครกไม้
ที่ขุดเจาะขึ้นจากซุงใช้สารพัดประโยชน์
เช่น ใช้ตำข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ตำ
ข้าวสารเป็นแป้ง และอื่น ๆ จิปาถะ
การดำข้าวเมาเป็นต้นที่เมล็ดข้าว
เหนียวถูกเทออกจากกะทะคั่วยังร้อน ๆ
และต้องใช้ไม้ดังกล่าวคู่ยพริกเมล็ด
ข้าวเหนียวให้ได้รับแรงกระแทกจาก
ปลายสากโดยทั่วถึง ข้าวเหนียวจึงจะ
เป็นเม็ดแบบขนาดเท่า ๆ กัน ดูสวยงาม
น่ารับประทาน เมื่อดำได้ที่แล้วก็ผัด
ตากทิ้งให้สะอาดหมดจด

ไม้ที่ทำขึ้นใช้คู่ยพริกเมล็ดข้าว
เหนียวในกะทะ สอดทะทะขกเทใส่ครก
และคู่ยพริกเมล็ดข้าวเหนียวในครกขณะ
ตำ ดังกล่าวนี้อง ถิ่นใต้รวมเรียก “ไม้
คั่วมา” เมื่อถูกใช้งานนาน ๆ มากครั้ง
เข้า ก็จะสึกกร่อนเป็นเสี้ยนรุงรุงคั่ว-
เกลียด

“เหวน” เป็นคำถิ่นใต้ หมายถึง
ตระเวน มีคล้ายกันอีกคำหนึ่งคือ “เหน”
แปลว่าเฝ้า เหวนในเพลงบทนี้หมายถึง
เฝ้าวนเวียนแสดงอาการให้สาวและใคร
ต่อใคร เห็นว่าฉันทรักเธอเข้าแล้ว

“ยู” เป็นคำถิ่นใต้เช่นเดียวกับแปล
ว่า หด เหี่ยว ย่นเป็นริ้วรอย

ฝ่ายมุสลิมหนุ่ม เมื่อโดนสาวไทย
ปฏิเสธสาวทโดยการดูถูก ด่าทอด้วยคำ
หยาบก็โกรธ ปากกฏตามเพลงร้องเรื่อ
ต่อไปนี้

“นกจอกเหอ

คาบดอกซีเตรย

แขกขุนนางเหย

มากลายเป็นแขกสูงถูก

เทียมมาอยู่บ้านนี้

ไอ้พวกอ้อปรียมันดูถูก

มากลายเป็นแขกสูงถูก

ดูถูกดูถูกเห่า...เหอ”

เพลงบทนี้ จะร้อยกรองขึ้นโดย
คนมุสลิมหรือพี่ไทยของเราร้อยกรองให้
“ไม่อาจจะขึ้นยันได้” ตามจดมาจากผู้เฒ่า
ผู้แก่ชาวไทยที่ตั้งบ้านเรือนรวมกลุ่มอยู่
ด้วยกันกับชาวมุสลิมที่บ้าน โมคลาน
ตำบลโมคลาน อำเภอท่าเสา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เล่ากันว่าหนุ่มมุสลิม
ที่ถูกด่าว่าด้วยเพลง “ตัดหัว” ตอน
ต้น เป็นลูกหลานของตวนกุ่มะเกบ
อดีตขุนนางเมืองไทรบุรี ผู้นำกลุ่ม
ชาวมุสลิมที่ถูกทหารมาตั้งหลักแหล่ง
ที่หาดทรายทองโมคลาน

“ซีเตรย” เป็นคำถิ่นใต้ ใช้เรียก หญ้าเจ้าชู้

“สูงถูก” เป็นคำถิ่นใต้ แต่ถิ่นใต้
บางถิ่นก็ใช้เขียนเป็น “โสภโคก” ใช้
บอกลักษณะของร่างกายว่าผอมแห้ง
สทปรก ใช้บอกนิสัยใจคอว่าเป็นคน
จับจด ไม่มีอาชีพเป็นหลักฐาน ใช้บอก
ฐานะความเป็นอยู่ หมายถึง ชากจน
“นุ่งห่มผ้าขาด นอนสาคร้าย...” อาศัย
ขนานวาง

ขวงราช สาวไทยและพ่อแม่
พร้อมญาติวงศ์พงศา เห็นหนุ่มมุสลิม
ที่มาติดพันทำงานทำการตั้งหลักแหล่ง
มีฐานะดี ความประพฤติเรียบร้อย
สงบเสถียรก็มีใจอนเียงติดต่อให้คู่ช่อ
ตามประเพณีไทย เมื่อแต่งงานกันไป
แล้ว จะพากันเข้าแขกเข้าไทยอย่างไร
ไม่ขัดข้อง ไอ้หนุ่มพุทธที่ปองรักอยู่ก่อน
แต่ไม่มีโอกาสเข้าถึง รู้ข่าวก็เป็นเดือด

เป็นแก่นประกาศระดมพวกจะเข้าคุกคร่า
สาวจึงร้องเรือเปรยเตือนสติ

“ผักหมเหอ

ครือผักหมหนาม

พีเณรรูปงาม

คิดความโกรกกราก

พอบังเสมาขอ

พีเณรพมหงยคิดอ้อลาก

คิดความโกรกกราก

ลากให้เสียเงินเปล่า...เหอ”

“ผักหม” คนเดินได้ใช้เรียก ผักขม
เช่น ผักหมหนาม ผักหมสวน

“โกรกกราก” เดินได้ใช้ หมายถึง
รีบร้อน ผลีผลาม วู่วาม หมายถึง เสีย
ดังเช่นนั้น

โบราณถือการคุกคร่าเป็นเพียง
การกระทำให้ผู้หญิง “นมตกอกพร่อง”
ตามธรรมชาติของสัตว์โลก จึงมีกฎหมาย
บัญญัติไว้เพียงว่า ชายใดทำให้หญิง
นมตกอกพร่อง ท่านให้มันรับเลี้ยงเป็น
ภรรยา ถ้ามันไม่รับเลี้ยง ต้องเสียเงิน
ทำขวัญให้หญิง และปรับไหมเข้าหลวง

เลยเกิดเป็นจารีตคุกคร่ากันขึ้นใน
หลายจังหวัดของภาคใต้ เช่น พัทลุง
เป็นต้น ในสมัยโบราณนั้น ชายฉกรรจ์
พัทลุงนิยมกันว่า แม่พ่อแม่ฝ่ายหญิง
ยกให้แล้วด้วยความเต็มอกเต็มใจ แต่เพื่อ
แสดงความเป็นนักเลง มีสมักรพรรค-
พวกมาก ก็ต้องทำให้ปรากฏอิทธิพลโดย
ยกสมักรพรรคพวกเข้าคุกคร่าให้ชาว-
บ้านเห็นว่า “ข้านี้แหละใหญ่จริง” เสีย
ก่อน ค่อยทำพิธีแต่งงานตามประเพณีกัน
ตอนหลัง และพิธีแต่งงานก็ต้องเอ๊กกรีก
สมเกียรติ ล้มวัวล้มควายล้มหมูเปิดไถ่
กินกันเป็นสับเป็นร้อย คนในท้องถิ่นจะ
ได้นิยมนับถือพิณอบพิเทา

เพราะคนพัทลุงนิยมปฏิบัติตามคติ
ของท้องถิ่นที่ว่า

“โมโหให้มีกำลัง ชังกั้งให้มี

เพื่อน”

ท่านองนี้เอง จึงมีผู้ยกสำนวน
บอกอุปนิสัยใจคอไว้ว่า “คนพัทลุง
ชังกั้ง” หมายถึงชอบประพุดนอกรจารีต-
ประเพณี

ในกรณีที่ตกลงกันด้วยดี หนุ่ม
ไทยพุทธที่จะแต่งงานกับหญิงสาวมุสลิม
ก็วิ่งเต้นหาสิ่งจำเป็นสำหรับใช้งานแต่ง-
งานเตรียมไว้ บางสิ่งบางอย่างก็ต้องลง
ไปซื้อหาในเมือง เช่น ข้าวที่ต้องให้ตัด
ข้าวตัดแกงใบการเลี้ยง เป็นต้น ดังเพลง
ร้องเรือบทหนึ่งว่า

“ไปกองเหอ

ไปซื้อข้าวสักแพ

แต่งงานอี่แหมะ

สาวโมกลาน

พี่ขอไว้แล้ว

ยังไม่ได้เข้าการ

สาวโมกลาน

ปากหวานเหมือนน้ำผึ้ง...เหอ”

วรรค “ไปซื้อข้าวสักแพ” ผู้จำ
บอกบวงท่านกับอกเป็น “ไปซื้อหมาก
อ่อนสักแ่ง” ซึ่งน่าจะไม่ได้ถูกต้อง เพราะ
ในตัวเมืองไม่ใช่แหล่งหมากอ่อนหมาก
แก่ ถึงมีวางขายก็เห็นหมากส่งไปจากถิ่น
อื่นเพื่อขายให้ชาวเมือง ราคาข้อมแพง
ถิ่น “โมกลาน” ที่บทเพลงกล่าวถึงนั้น
เองเป็นแหล่งอุดมหมากอ่อนหมากแก่
ไม่ต้องลงไปซื้อถึงคอนให้เปลืองเงิน
เปลืองแรง

อาจจะมีสาวไทยบางคน มีใจเอน-
เอียงใครจะอยู่กับเป็นสามีภรรยา กับ
หนุ่มมุสลิมให้พี่แรวพันกรรมไปเสียที่
เหตุแห่งกรรม คือ มีขุนนางข้าราชการ
มาติดพัน เป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปว่าขุนนาง
ข้าราชการที่ชอบและเลื่อมสาว ๆ มักจะ
เป็นผู้สูงอายุ และมีเมียข้อยเต็มดักมี
เมียสักเต็มสาคนอนอยู่ก่อนแล้ว แต่ถึง
จะรู้จักกันเช่นนั้น นางแม่ก็ยังเอออพยา-

ยามขยงส่งเสริมทุกวิถีทาง เพราะถ้าลูก-
สาวได้กับขุนนาง ไม่ว่าจะเป็เมียข้อย
หรือเมียสัก ตัวแม่ก็จะได้พึ่งพลอยได้
อยู่เย็นเป็นสุขไปชั่วชีวิต แต่สาวแข็งขัน
ไม่ยอมไปเป็นเมียข้อยล้นดักเมียสักล้น
สาคของท่านขุนนาง ถ้าเป็นโสด ถึงจะ
แก่...มีลูกมีหลานเต็มบ้าน ยังพอไหว
แม่จึงตัดพ้อทวงบุญทวงคุณ...

“ดอกอ้อยเหอ

เกรือพวงดอกอ้อย

เก็บดอกมาร้อย

คอยขายเอาทุน

ถ้าขายให้ท่านแขก

กำเหมือนแจกเอาบุญ

ถ้าขายให้ท่านขุน

เหมือนแทนคุณพระมารดา...เหอ”

สาวไทยพุทธบางคนแต่งงานมี
สามีมุสลิมไม่ทันกันหม้อข้าวจะดำ สามี
ก็รับสาวมุสลิมมาเป็นเมียข้อยเข้าอีก
คน เพราะมุสลิม ลัทธิศาสนาเขาอนุญาต
ให้มีเมียคราวเดียวกันได้ถึง 4 คน แต่
สาวไทยทนไม่ได้ จึงผูกเพลงขันตัดพ้อ
ต่อว่า

“รู้ใจเหอ

แต่ใครปลุกเรือนไม่ใช่เซ็น

เอาฟากหีบให้เดิน

ยกนางแขกเซ็นเป็นเมียข้อย

ดีทองปิดรูนางตั้งสามแผ่น

ดีแหวนให้นางจนล้นก้อย

ยกนางแขกเซ็นเป็นเมียข้อย

ปิดรูไว้ร้อยไข...เหอ”

“เซ็น” ของวรรคแรก คือ ไม้คร่า-

ฝา

“หีบ” คือ หีบ ถิ่นได้ใช้หมายถึง

หีบ กีบ

“นางแขกเซ็น” คือ ผู้หญิงอิสลาม

ที่นับถือ อิหม่ามฮูเซ็น หลานนะบีมะ-
หะหมัด

“ทองปิดรู” น่าจะหมายถึง ตะปั้ง ◆